

**ЕТНОЛІНГВОКУЛЬТУРНА ПРИРОДА КОНЦЕПТУ «ВОДА»
В «ЛІСОВІЙ ПІСНІ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Т. П. ВІЛЬЧИНСЬКА, доктор філологічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

E-mail: tetyana_v@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4881-6132>

О. К. ВІЛЬЧИНСЬКИЙ, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

E-mail: vilchych2008@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8369-1692>

Анотація. Стаття присвячена аналізу концепту «вода» в українському мовно-культурному просторі, що виконувався на матеріалі поетичного драматичного тексту Лесі Українки. З огляду на вагоме значення етнокультурних концептів загалом та важливість концептуалізованого образу води в українській національній культурі зокрема, тема запропонованої розвідки є актуальною. Її метою було з'ясувати етнолінгвокультурну специфіку концепту «вода» в драмі-феєрії «Лісова пісня», що є яскравим прикладом модерного тексту, в якому органічно поєдналися романтична фантастика і реальність. Встановлено, що досліджений концепт характеризується розгалуженим номінативним полем, семантико-когнітивною багатогранністю, є аксіологічно маркованим. Доведено, що його семантичну структуру визначає поєднання смислів, властивих концепту в українській етнолінгвокультурі та індивідуально-авторській мовотворчості. У проаналізованому тексті він є амбівалентним, бо коштує, з одного боку, почуття радості, захоплення, а з іншого – суму, болю, туги, спричинені позитивним і негативним ставленням народу до водної стихії. Специфіка ліневалізації простежується також у використанні його вербалізаторів у структурі різних тропейних одиниць – метафор, епітетів, порівнянь тощо. Загалом мовна об'єктивація концепту «вода» у мовотворчості Лесі Українки продемонструвала широкі потенції в інтерпретації одного з архетипних концептів на національному ґрунті, що передбачає його подальше ґрунтовне студіювання як у мовотворчості Лесі Українки, так й інших письменників.

Ключові слова: концепт, концептуалізований образ води, українська етнолінгвокультура, поетичний драматичний текст, Леся Українка.

Актуальність дослідження. Студіювання в ХХІ столітті архетипних понять, спільних для великої частини людності, в окремій культурі з позицій нових підходів у лінгвістиці є перспективним, оскільки дає змогу пізнати етнопсихологічні засади національного світосприйняття, закладає підвалини відтворення мовної картини світу. Запропоноване дослідження спирається насамперед на досягнення лінгвокультурології, лінгвокогнітивістики, етнолінгвістики та вибудоване на їх перетині. Етнолінгвокультурологічний аспект наукових студій передбачає вивчення впливу на мовну систему загальної культури й менталітету етносу. Передусім це стосується етнокультурних концептів, пов'язаних із народними звичаями, переказами, віруваннями, традиціями – усім тим, що підтримує історичну пам'ять. До таких належить й етнокультурний архетипний концепт «вода», що об'єктивує цінне для народної культури поняття та привертає увагу своєю внутрішньою глибиною. Тому уся сукупність образів,

символів, міфів, пов'язаних з універсумом «вода», є потужною базою для концептуалізації, що й визначає дослідницький інтерес.

У пошуках опосередкованих зв'язків між концептами з позицій народного світобачення, з урахуванням особливостей психіки, традицій, звичаїв і вірувань, властивих українському етносу, важливе місце посідають твори національної класичної літератури, зокрема ХІХ – початку ХХ ст. Адже саме в цей період українська художня проза, поезія й драматургія набули загальнонародного, загальнонаціонального характеру, подали високі зразки художньої майстерності, виявили глибинні, часом потаємні, до кінця не пізнані особливості української душі. Тому в пошуках художнього дискурсу, що передає концептуальні засади народного світовідчуття, на нашу думку, виправдано звертатися до творчості таких письменників, як Леся Українка, спадщина якої викликає неабиякий інтерес не лише літературознавців, а й мовознавців, адже її

мовотворчість – визначне явище в розвитку української літературної мови.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. «Згустком» уявлень, понять, знань, асоціацій, переживань сьогодні вважають концепт як одиницю колективного знання, що спрямовує до вищих духовних цінностей, має мовне вираження та позначена етнокультурною специфікою [1, с. 65]. Дослідження концептів протягом останніх десятиліть залишається пріоритетним напрямком у сучасному вітчизняному і зарубіжному мовознавстві. Їх вивченню присвячені праці М. Алефіренка, А. Вежбицької, С. Жаботинської, В. Жайворонка, І. Голубовської, В. Іващенко, В. Карасика, О. Кубрякової, В. Маслової, З. Попової, Т. Радзівської, О. Селіванової, М. Скаб, Н. Слухай, Ю. Степанова, Й. Стерніна, Р. Фрумкіної, Г. Яворської та ін. Передусім наукові зацікавлення викликають етнокультурні концепти, якими відрізняються національні культури і мови. За словами В. Жайворонка, це так звані ментальні одиниці, виражені словом, за яким «стоїть не лише реалія, а її образ або символ, що постають у тому чи тому етнокультурному просторі» [2, с. 10].

Водночас вербалізовану в художньому творі ціннісно значущу ментальну одиницю індивідуально-авторської картини світу, що презентує як загальноприйняті знання, так і суб'єктивний авторський досвід переживання дійсності, прийнято тлумачити як художній (поетичний) концепт. Він є частиною культурної спадщини, характеризує національну картину світу того народу, до якого належить письменник, та виступає засобом моделювання художньої (поетичної) картини світу. Такий концепт певною мірою зберігає риси поетичного образу, зокрема його основну характеристику – поєднує в собі об'єктивно-пізнавальне та суб'єктивно-творче начала, частіше з перевагою останнього. Погоджуємося з В. Кононенко, що літературно-художнє, передусім поетичне, мовлення з його тяжінням до узагальнень і абстрагованих понять надає широкі можливості для вивчення контекстного вживання найменувань, що здебільшого є заголовковими позначеннями концепту й утворюють довгі ряди асоціативних зв'язків, оцінних характеристик тощо [4, с. 21]. Концепти в художньому тексті досліджували Т. Вільчинська, К. Голобородько, В. Кононенко, Т. Космеда, О. Маленко, В. Ніконова, А. Приходько та ін.

Концепт «вода» реалізує архетипні уявлення про один із складних і суперечливих першоелементів буття, через який об'єктивуються поняття життя і смерті, плинності часу, відродження і забуття та ін. Отож, у свідомості людини представлені

аксіологічно протилежні концептуальні ознаки води, які помітно увиразнюються в художньому тексті. Міфологічні уявлення українців про воду неодноразово були предметом дослідження в культурологічному аспекті, оскільки культ води як джерела життя посідав вагоме місце в їхньому житті. З позицій лінгвокультурології специфіку вербалізації відповідного концепту вивчали О. Антонюк, Н. Венжинович, О. Слюніна, О. Снитко та ін.

Щодо творчості Лесі Українки, яка багато в чому визначає розвиток модерністських тенденцій у літературі кінця XIX – початку XX ст., означивши на рубежі віків увагу до нових цінностей, нових філософських, буттєвих проблем, то вона, безперечно, неодноразово перебувала в центрі наукових зацікавлень. Проте частіше науковці акцентують увагу на ролі письменниці в історії української літератури (М. Зеров, С. Єфремов, М. Неврлий, І. Дзюба, О. Бабишкін, О. Баган, Л. Полушкіна, І. Бетко, Г. Гарджилова, Л. Демська, Я. Поліщук та ін.), тоді як літературно-естетичний погляд на її новаторство обов'язково має бути доповнений з'ясуванням мовного феномена (І. Бабій, Т. Вільчинська, Н. Данилюк, А. Матусяк, Л. Невідомська та ін.).

Метою дослідження є з'ясувати етнокультурну специфіку концепту «вода» та особливості його лінгвалізації в поетичній драматичній творчості Лесі Українки.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалом послужила драма-феєрія «Лісова пісня». Зазначимо, що питання нового, модерного, мистецтва для Лесі Українки було дуже важливим. Його естетичне і культурне обґрунтування займало авторку і теоретично, і практично. За словами Л. Кулінської, уся творча спадщина Лесі Українки варіює і розгортає проблематику не об'єктивного історичного характеру, а питання дискурсивні, проблематику, пов'язану з характером, змістом, формою, підтекстом і контекстом людського існування та спілкування [5, с. 66]. І хоча геніальна українська письменниця Леся Українка створила багато значущих художніх текстів – ліричних віршів, поем, драм, одним із найулюбленіших нею самою творів, який одразу високо оцінили її сучасники, який живе повнокровним життям і сьогодні, є драматична поема-казка «Лісова пісня». Написана влітку 1911 р., вона протистояла занепадницькій, ренегатській, літературі. Матеріалом, що ліг в основу написання твору, були, за свідченням самої Лесі Українки, волинські казки, перекази, пейзажі, що увійшли в її свідомість ще з раннього дитинства. Звідси і демонологічні істоти, і персоніфіковані природні сили, що

живуть і діють поруч з персонажами, взятими із життя волинського села. Фантастичне тісно переплітається з реальним, утворюючи своєрідний органічний сплав романтичної фантастики і реальності. Тому колоритними в «Лісовій пісні» виступають усі образи, серед яких своєю концептуальною навантаженістю виділяється образ води.

У статті застосовано як традиційні загальнонаукові **методи** (спостереження, опис, систематизація, класифікація, узагальнення), так і спеціальні лінгвістичні (компонентний, семантичного і контекстуального аналізу, лінгвостилістичний), а також окремі прийоми концептуального аналізу для виявлення глибинних характеристик досліджуваного концепту.

Результати дослідження. Кожен народ, як відомо, сприймає довкілля відповідно до своєї «мережі координат», в основі якої лежить національна культура. Ці «координати» можуть бути виявлені лише шляхом комплексного аналізу концептів у мові, фольклорі, художній літературі, засобах масової інформації тощо. Зазначимо, що основним репрезентантом досліджуваного концепту в українській загальномовній традиції є лексема *вода*, яка в сучасній українській мові є полісемантичною і функціонує насамперед у таких значеннях: «прозора, безбарвна рідина, що утворює річки, озера і таке ін...»; «водна поверхня річок, озер тощо; рівень води в них»; «водна маса джерел (також підземних, озер, річок, її потоки, хвилі)» та деяких інших [8, с. 716].

Подібні значення реалізуються і в українських фольклорних текстах, де насамперед акцентується увага на асоціативних зв'язках води з такими поняттями, як: «неприємність», «небезпека», «наполегливість», «щось не варте довіри», «марна справа», «надійний сховок», «уособлення бідності», «предмет першої необхідності», «перешкода, яку потрібно подолати» [6, с. 456].

Помітно розширюють уявлення про архетипний образ води відомості, представлені в різних лексикографічних джерелах, зокрема міфологічних, етнолінгвістичних словниках, словниках символів тощо. Так, в одному з вказаних джерел зазначається, що вода є уособленням першоматерії; плодючості; початку і кінця всього сущого на Землі; Праматері Світу; інтуїтивної мудрості; у християнстві – символ очищення від гріхів в обряді хрещення; смерті і поховання; життя і воскресіння з мертвих; чистоти і здоров'я; чесності й правдивості; кохання; сили; дівчини та жінки [3, с. 456]. Водночас образ-ідея води в усіх його багатограних виявах і перевтіленнях знаходить дальший розвиток і реалізацію у

близьких поняттях річки, моря, океану, струмка тощо.

Проведене дослідження також засвідчило когнітивну багатогранність відповідного концептуалізованого образу в «Лісовій пісні» Лесі Українки. Його номінативне поле включає такі назви, як: *вода*: *Русалка спустилася в воду по плечі і, жалібно всміхаючись, дивиться вгору на батька* [7, с. 310]; *озеро*: *Саме озеро – тиховодне, вкрите ряскою та лататтям, але з чистим плесом посередині* [7, с. 330]; *море*: *За темними борами, та за глибокими морями, та за високими горами то єсть там дивний-предивний край, де панує Урай* [7, с. 377]; *океан*: *Мене на поміч кличе Океан, щоб не спило і в нього сонце* [7, с. 349]; *струмок (струмочок)*: *Таж він тебе занапастив би тільки, потяг би по колючому ложиську струмочка лісового, біле тіло понівечив та й кинув би самотню десь на безвідді* [7, с. 357]; *роса*: *Я обізвуся до них шелестом тихим вербової гілки, голосом ніжним тонкої сопілки, смутними росами з вітів моїх* [7, с. 369]; *дощ (дощик)*: *Починає накрапати дрібний дощик, густою сіткою заволікає галяву, хату й гай* [7, с. 387]; *сльози*: *Якби я мала живуці сльози, я б зросила землю, барвінок би зростила невмирущий на сій могилі* [7, с. 398] та деякі інші, представлені рідше, на зразок: *бризки, водоспад, хвиля, хмара, град, лід, піна, плескіт, потік, прибіб, приплив, ставок, течія*, напр.: *Потім від сильнішого пориву вітру хмари дощові розходяться і видко ліс...* [7, с. 367].

Сюди належать і похідні лексеми *водяний, водний, водянистий* та ін., вжиті в різних граматичних формах: *Нерідний він, хоч водяного роду* [7, с. 356].

У творчості Лесі Українки концепт «вода» реалізує передусім семантику, пов'язану з фоновим-енциклопедичним розумінням води, зокрема як «водної маси»: *Хвилює воду ще більше, поринає і виринає, мов шукаючи щось у воді* [7, с. 62]; «окресленої в просторі»: *Не смій мені зринати три ночі місячні поверх води!* [7, с. 349]; *Ти сюдою, я тудю, а зійдемося над водою!* [7, с. 339]; «рідина, що забезпечує втілення спраги»: *Зараз... я підую...от тільки... тільки... ще води нап'юся!* [7, с. 483].

Проте специфіку концепту засвідчують насамперед ті смисли, в яких об'єктивуються уявлення про демоносилу, пов'язану з водною стихією – Водяника, русалок, потерчат, на зразок: «водна субстанція, підвладна Водянику»: *В моїй обладі вода повинна знати береги* [7, с. 359]; «місце локалізації демоносили»: *Той, що живе у воді, непомітно ховається в воду* [7, с. 347]; «стихія, наділена надприродною силою»: *От і розбіглася на морі супротивна хвиля, а з теї*

хвилі вилетіли коні, як жар, червоні, у червону коляску запряжені... [7, с. 367].

У творчості Лесі Українки концепт «вода» об'єктивує також низку символічних значень, мотивованих насамперед розумінням води в українській етнотрадиції, зокрема таких: «та, що асоціюється з волею»: *Місточки збиваю, всі гребельки зриваю, всі гатки, всі запруды, що загатили люди, – бо весняна вода, як воля молода!* [7, с. 362]; «символізує сталість, постійність»: *Татусю! не може пара згинуту, бо з пари знову зродиться вода* [7, с. 367]; «очищення»: *Я їх топлю, щоб вимити водою той дух ненавидний* [7, с. 341]; «кохання»: *Кохання – як вода, – плаве та бистре, рве, грає, пестить, затягає й топить* [7, с. 364]; «уособлює життєдайну силу»: *Тут як з води росте – та ж дощі!* [7, с. 387]; «чистоту, красу та здоров'я»: *Зіб'ю всю вашу воду, таки знайду ту вроду!* [7, с. 353]; є «темпоральним маркером»: *Вода ж не держить сліду від рана до обіду...* [7, с. 345] та «пов'язана з вогнем»: *Діти бігають з коновками до води, заливають вогонь, але він іще дужче розгоряється...* [7, с. 388].

Вода як один із найдавніших архетипів символізує Праматір всього живого, передусім силу дівчини й жінки – земних відображень Води-Праматері, господині Всесвіту. У творі відповідні уявлення експлікуються через образ Русалки Водяної, яку Леся Українка неспроста називає *водяною царівною*: *...бо водяній царівні нема на світі рівні!* [7, с. 343] і яка тісно пов'язана з іншими демонологічними образами, пор.: *Се ти мене отак держати будеш, як Водяник Русалку?* [7, с. 350].

Зауважимо, що образи Водяника, Перелесника, «Того, що греблі рве» помітно розгортають семантику досліджуваного концепту. Це засвідчує в його структурі компонент «які загрожують водоймам»: *Русалка наближається до нього, він круто відвертається від неї, виром закрутивши воду* [7, с. 344] або *Навесні він нуртує, грає, рве, зриває з озера вінок розкішний, що цілий рік викохують русалки... староцям моїм спокій руйнує* [7, с. 346].

Як бачимо, концепт «вода» є амбівалентним, з одного боку, він конотує відчуття радості, захоплення, а з іншого – суму, болю, туги. Амбівалентність концептуалізованого образу води, спричинена позитивним і негативним ставленням до нього українського народу.

Чимало концептуальних смислів простежуємо в контекстах з іншими вербалізаторами. Помітно виділяється в цьому плані назва *озеро*, з якою пов'язані такі смисли: «те, що усвідомлюється як місце зустрічей, насамперед закоханих (специфічно окреслений

водний простір з галявиною, берегом, очеретом)»: *Дійшовши до берега озера, Лукаш зупинився* [7, с. 311]; *Мати йде через галяву до озера і криється за очеретом* [7, с. 353]; «місце, що навіює сумні спогади, смуток, печаль»: *Мавка підводиться і тихою, наче втомленою, походом іде до озера, сідає на похилену вербу, склоняє голову на руки і тихо плаче* [7, с. 363]; «сакральний локус, пов'язаний із демонологічною силою»: *Потерчата поринають в озеро* [7, с. 343]; *Мара подається назад до озера і зливається з туманом* [7, с. 329]; «персоніфікована істота»: *Спить озеро, спить ліс і очерет* [7, с. 319].

Щодо назви *море*, то вона у драмі-феєрії реалізує насамперед фольклорне розуміння відповідного образу: *За темними борами, та за глибокими морями, та за високими горами то єсть там дивний-предивний край...* [7, с. 330].

Концепт «вода» у поетичній драматичній творчості Лесі Українки представлений, як уже зазначалося, і назвою *струмок* (*струмочок*), що об'єктивує у досліджуваному тексті передусім її загальнономове значення «водний потік»: *Галява скраю переходить в куп'я та очерети, а в одному місці в яро-зелену драговину – то береги лісового озера, що утворилося з лісового струмка* [7, с. 343]; рідше – авторське, як-от «локус демоносили»: *Кидається в лісовий струмок і зникає* [7, с. 339]. Об'єктивацію індивідуально-авторського світобачення демонструють також контексти з різними образними засобами, а саме: метафорою: *Таж він тебе занастив би тільки, потяг би по колючому ложиську струмочка лісового...* [7, с. 310]; порівнянням: *У тебе голос чистий, як струмок, а очі – непрозорі* [7, с. 335]; персоніфікацією: *Струмок той вибігає з гущавини лісу, впадає в озеро...* [7, с. 342].

Помітно розширюють семантику концепту «вода» смисли, пов'язані з вербалізатором *сльози*, що вживається на позначення плачу, ридання, через який експлікується семантика горя, туги, печалі, страждання, напр.: *Ронила сльози дрібні, збирала в кінви срібні, без любої розмовоньки сповнила вщерть коновоньки...* [7, с. 434]; *Мавка, зачарована, тихо колишеться, усміхається, а в очах якась туга, аж до сліз* [7, с. 319]. Проте сльози в драмі Лесі Українки символізують не тільки смуток і тугу, але є і символом надії, життя, відродження: *Не рони, вербо, сліз над водою, буде ж, матусенько, милий зо мною!..* [7, с. 344] або *Якби я мала живуці сльози, я б зросила землю, барвінок би зростила невмирущий на сій могилі* [7, с. 475]. Загалом концепт «вода» несе в собі загальну авторську ідею про рух і розвиток світу в різних його проявах.

Нерідко письменниця послуговується назвою *роса*, що виступає компонентом численних атрибутивних синтагм: *Ні-бо! то роса вечірня* [7, с. 320] або ж *Ще змиють їх холодні роси!* [7, с. 227].

Знання Лесею Українкою усної народної творчості підтверджують поетичні контексти з вербалізатором *дощик*, що виступає то у складі традиційних фольклорних синтагм (*дрібний дощик*), то в авторських розгорнутих (*друг одвічний, щирий приятель осінній дощик*), пор.: *Починає накрапати дрібний дощик, густою сіткою заволікає галяву, хату й гай* [7, с. 363] та *А мені, якби не помагав мій друг одвічний, мій щирий приятель осінній дощик, прийшлося би згинуть з парою!* [7, с. 347].

Для комплексного дослідження етнолінгвокультурної природи концепту «вода» важливим є аналіз дистрибутивних особливостей назв на його позначення. Поєднання лексеми *вода* з прикметниками та дієсловами в тексті набуває додаткового (частково жанрово зумовленого) значення, а отже, виявляє нові складники змістової мозаїки концепту. Ад'єктиви, ужиті при лексемі *вода*, у прямому значенні характеризують здебільшого її фізичні властивості (*холодна вода, тепла вода*), хоча нерідко подібні словосполучення набувають і додаткового змісту, напр.: *Де тоді гасає, коли жадібне сонце воду п'є із келиха мого, мов гриф неситий, коли від спраги никне очерет, зоставшись на березі сухому, коли, вмираючи, лілеї клонять до теплої води голівки в'ялі?* [7, с. 347]; *Потім, на світанні, як біляві хмари стануть покрай неба, мов ясні отари, що холодну воду п'ють на тихім броді, ми спочинем любо..* [7, с. 326]. Щодо синтагми *тиха вода*, то вона символізує спокій, об'єктивуючи семантику застереження від небезпеки: *Хто тут бентежить наші тихі води?* [7, с. 346]. Послуговується авторка і словосполученням *сонна вода*: *Кинувшись з потоку в озеро, він починає кружляти по плесі, хвилюючи його сонну воду...* [7, с. 342].

Вода в «Лісовій пісні», як і в українській етнокультурі, має магічні властивості – може бути живою, цілющою та мертвою (жива та мертва вода). Як сакральна субстанція, вона, з одного боку, символізує життєдайну силу, а з іншого – смерть, пор.: *Якби я мала живуці сльози, я б зросила землю, барвінок би зростила невмирущий на сій могилі* [7, с. 398] і *Я спала сном камінним у печері глибокій, чорній, воєкій та холодній, ... і виття протягле, диє сумно розіслалося по темних, мертвих водах і збудило між скелями луну давно померлу...* [7, с. 373].

Значною мірою семантику концепту «вода» в художній картині світу Лесі Українки увиразнюють численні тропеїчні одиниці з

різними номенами на його позначення, серед яких у контекстах переважають персоніфікації: *Бо він був ніжний, той весняний легіт, співаючи, їй розвивав листочки, милуючи, розмаяв їй віночка і, пестячи, кропив росю кошу...* [7, с. 365]; епітети, в тому числі й метафоричні: *Я обізвуся до них шелестом тихим вербової гілки, голосом ніжним тонкої сопліки, смутними росами з вітів моїх* [7, с. 369]; порівняння: *Я вільна, як вода!* [7, с. 359].

Вміло використовує письменниця в «Лісовій пісні» і засоби інтимізації мови для передачі відповідних переживань, настроїв тощо (*водиченька, струмочок*); і градацію (*вода – воєка, глибока, холодна, чорна, вона – нуртує, грає, рве, зриває*); тонко й вміло поєднує зорові образи, кольорову гаму (колір весняної води – *жовто-каламутний, забруднений піском і глиною, в дрібних бурхливих струмочках*, а потім – *ясно-блакитний* чи *блідо-блакитний*).

Загалом, щоб донести до читача ідею твору, Леся Українка широко використовує в «Лісовій пісні» різноманітні засоби художнього зображення. Так, важливу роль у творі відіграють пейзажі, які авторка подає в ремарках до кожної дії, а також у самому тексті п'єси. Пейзажі тут не лише тло, вони створюють певний настроєвий супровід до дії, допомагають розкрити характери персонажів, мотивувати їхні вчинки, рухають дію п'єси. Це надзвичайно поетичні, образні малюнки, по суті, невеличкі поезії в прозі, що мають свій стиль, свій ритмічний лад, напр.: *Містина вся дика, таємнича, але не понура, – повна ніжної, задумливої поліської краси... На озері туман то лежить пеленою, то хвилює од вітру, то розривається, odkриваючи бідо-блакитну воду* [7, с. 352].

Висновки і перспективи. Таким чином, українські етнооявлення про воду набули в драматичній поетичній творчості Лесі Українки концептуального значення, засвідченого семантико-когнітивною природою відповідного концепту. Проведені спостереження підтвердили важливу роль концепту «вода» в українській національній культурі. Механізм формування індивідуально-авторських смислів зумовив семантичні зміни у структурі традиційного значення. Чинниками творення семантики та появи символічних значень у поетичному мовленні письменниці стали насамперед етнокультурний контекст, світоглядні позиції авторки, провідні тенденції в розвитку української та світової літератури.

Аналіз етнолінгвокультурної природи концепту «вода» в «Лісовій пісні» засвідчив, що він характеризується розгалуженим номінативним полем, семантико-когнітивною багатогран-

ністю, є аксіологічно маркованим. Встановлено, що його семантичну структуру визначає поєднання смислів, властивих цьому концепту в українській етнолінгвокультурі та індивідуально-авторській мовотворчості. Він є амбівалентним, бо конотує, з одного боку, почуття радості, захоплення, а з іншого – суму, болю, туги, спричинені позитивним і негативним ставленням народу до водної стихії. Специфіка лінгвалізації концепту «вода» простежується також у використанні його

вербалізаторів у структурі різних тропеїчних одиниць – метафор, епітетів, порівнянь тощо.

Загалом мовна об'єктивація концепту «вода» у мовотворчості Лесі Українки продемонструвала широкі потенції в інтерпретації одного з архетипних концептів на національному ґрунті, що передбачає його подальше ґрунтовне студювання як у мовотворчості Лесі Українки, так й інших письменників.

Список використаних джерел

1. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. *Филологические науки*. 2001. №1. С. 64–72.
2. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: нариси. Київ: Довіра, 2007. 262 с.
3. Керлот Х. Э. Словарь символов: [Мифология. Магия. Психоанализ: Перевод]. Москва: REFL-book, 1994. 608 с.
4. Кононенко В. І. Концепти українського дискурсу: монографія. Київ; Івано-Франківськ, 2004. 248 с.
5. Кулінська Л. П. У світі ідей та образів: особливості поетики драми Лесі Українки. Київ, 1971. 221 с.
6. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість. [3-є вид.]. Київ : Знання, 2005. 591 с.
7. Леся Українка. Твори в 5 т. Київ: Держ. літ. видав., 1956. Т. 5. 611 с.
8. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (гол.) та ін. Київ : Наукова думка, 1970. Т. 8.

References

1. Vorkachev, S. G. (2001). Lingvokul'turologiya, yazykovaya lichnost', kontsept: stanovleniye antropotsentricheskoy paradigmy v yazykoznanii [Linguoculturology,

linguistic personality, concept: the formation of an anthropocentric paradigm in linguistics]. *Philological sciences*, 1, 64-72.

2. Zhayvoronok, V. V. (2007). *Ukrainska etnolinhvistyka: narysy* [Ukrainian ethnolinguistics: essays]. Kyiv: Dovira, 262.

3. Kerlot, H. E. (1994). *Slovar' simvolov*: [Mifologiya. Magiya. Psikhhoanaliz: Perevod]. [Dictionary of symbols: [Mythology. Magic. Psychoanalysis: Translation]. Moscow: REFL-book, 608.

4. Kononenko, V. I. (2004). *Kontsepty ukrainskoho dyskursu: monohrafiia* [Concepts of Ukrainian discourse: monograph.]. Kyiv; Ivano-Frankivsk, 248.

5. Kulinska, L. P. (1971). *U sviti idei ta obraziv: osoblyvosti poetyky dramy Lesi Ukrainky* [In the world of ideas and images: features of the poetics of Lesya Ukrainka's drama]. Kyiv, 221.

6. Lanovyk, M. B., Lanovyk, Z. B. (2005). *Ukrainska usna narodna tvorchist*. [Ukrainian oral folk art]. [3-ye vyd.]. Kyiv : Znannia, 591.

7. Lesia, Ukrainka (1956). *Tvory v 5 t*. [Works in 12 Volumes]. Kyiv: Derzh. lit. Vydav, Vol. 5, 611.

8. *Slovyk ukrainskoi movy: v 11 t*. [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols.]. redkol.: I. K. Bilodid (hol.) ta in. Kyiv: Naukova dumka, 1970. V. 1.

ETHNOLINGUOCULTURAL NATURE OF THE CONCEPT OF "WATER" IN THE "FOREST SONG" BY LESYA UKRAINKA

T. P. Vilchynska, O. K. Vilchynskiy

Abstract. The article is concerned with the analysis of the concept of "water" in the Ukrainian ethnolinguocultural space, based on the material of the poetic and dramatic text of Lesya Ukrainka. Given the importance of ethnocultural concepts in general and the importance of the conceptualized image of water in the Ukrainian national culture in particular, this issue is currently of great interest.

The aim of this study is to find out the ethnolinguistic and cultural specifics of the concept of "water" on the material of the spectacular drama "Forest Song", which is a striking example of a modern text, which organically combines romantic fiction and reality. To identify the in-depth characteristics of this concept the article applies both traditional general scientific methods and special linguistic, including conceptual analysis. As a result of the conducted researches it is established that the concept of "water" in "Forest song" by Lesya Ukrainka is characterized by a branched nominative field, semantic-cognitive versatility, is axiologically marked. It has been found that its semantic structure is determined by a combination of

meanings inherent in the concept in Ukrainian ethnolinguistic culture, and individual-authorial language creation. As for the axiological labeling of this concept, it is ambivalent, because it connotes, on the one hand, feelings of joy, admiration, and on the other - sadness, pain, longing, caused by the positive and negative attitude of the people to the water element. The specificity of lingualization can also be traced in the use of names to denote it in the structure of various tropical units - metaphors, epithets, comparisons, and so on. The results indicate that the linguistic objectification of the concept of "water" in Lesya Ukrainka's language has shown wide potential in the interpretation of one of the archetypal concepts on a national basis, which involves further thorough study of this concept and similar in Lesia Ukrainka's and other writers.

Keywords: *concept, conceptualized image of water, Ukrainian ethnolinguistic culture, poetic and dramatic text, Lesya Ukrainka.*